THE FACES OF TRUTH

Marosfői ENIKŐ
"Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: This paper speaks about the different views and the different meanings of truth, examining the modern, contemporaneous novel of Nagy István and Augustin Buzura. One of them was a fighter for the "new era", the other an opponent of it. The modern man does not have the right to judge or to condemn, as we will see, because every age has its policy, theory, and desire.

Keywords: reality, meanings, theory, contemporaneous, novel.

Câte feţe poate avea adevărul? se poate pune întrebarea. În decursul istoriei au apărut multe şi diverse teorii, dezbateri şi lucrări filozofice pe tema adevărului, însă, încă nimeni nu a dat un răspuns general acceptat. Potrivit cercetărilor, Aristotel a lansat, în opera lui intitulată *Despre interpretare*, discuţia privind adevărul şi de atunci încă se dezbate tema.

În Dicţionarul Explicativ, definiţia cuvântului „adevăr" apare astfel:

ADEVĂR, adevăruri, s. n. **1.** Concordanţă între cunoştinţele noastre şi realitatea obiectivă; oglindire fidelă a realităţii obiective în gândire; ceea ce corespunde realităţii, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate. … **2.** Justeţe, exactitate.

Ce înseamnă acest „adevăr" pentru omul comun? Înseamnă ceea ce vede, crede, simte sau gândeşte. Fiind vorba despre lucruri subiective, se poate deduce, că *adevărul* înseamnă altceva pentru fiecare om. Se pot ivi diferenţe de nuanţe sau chiar contrare, adică un *adevăr* pentru un al doilea ar putea semnifica chiar opusul primului sens.

Analizând din punct de vedere al timpului, *adevărul* antichităţii nu mai înseamnă *adevăr* în zilele noastre. În confirmarea acestei teorii, să ne uităm numai la miturile sau la convingerile umanităţii, cum ar fi, de exemplu, mitul soarelui. În mitologia japoneză, el s-a născut din ochiul stâng al lui Izanagi, la egipteni, a apărut din adâncul apelor pe un vârf de munte, în mitologia greacă este fiul lui Zeus şi Leto şi am putea continua, exemplele sunt de nenumărat. În zilele noastre nimeni nu mai dă crezare acestor legende, soarele fiind considerat o stea din sistemul solar, un corp cosmic.

Aceeaşi schimbare s-a întâmplat şi cu adevărul exprimat de scriitorii discutaţi. Ambii povestesc despre acelaşi adevăr, dar pentru unul dintre ei, adevărul este onest, corect, veritabil şi valoros, este un adevăr despre care este convins că merită să discute, să scrie deschis şi care merită să fie apărat, iar pentru celălalt, acelaşi adevăr, trebuie ascuns, transpus în metafore şi simboluri. Explicaţia constă în schimbarea adevărului în timp, pentru că Nagy István descrie imaginea acelui adevăr în anii '30-'50 şi Augustin Buzura îl prezintă în anii '70-'80. Este vorba despre comunism, partidul comunist şi despre cum au trăit oamenii cu aceste „adevăruri".

Mişcarea sindicală reprezenta un aspect de importanţă majoră în ideologia comunistă, era organizaţia care recruta, educa, unea populaţia muncitoare şi care lupta pentru drepturile ei. În lumea lui Nagy István, era locul de adunare şi de organizare al muncitorimii, era

mijlocul prin care se ajutau reciproc, forul care organiza grevele în scopul îmbunătăţirii vieţii oamenilor. În primul volum al operei autobiografice găsim deja o menţiune despre o organizaţie, care coordona viaţa unor muncitori. Scriind despre anii 1914, despre vestea decesului arhiducelui Franz Ferdinand al Austriei, într-o discuţie, tatăl lui spune că „Mă duc mâine la *club*. Va spune conducerea ce să facem."[1] Clubul pomenit este organizaţia sindicală la care aderase capul familiei. Peste câteva pagini, putem citi despre un nenea Blázsi care „pledează în numele celorlalţi"[2] pentru mărirea salariului lucrătorilor de la ciubotăria lui Farkas, unde lucra şi scriitorul ca ucenic. Intrând în contact la o vârstă atât de fragedă cu ideea de ajutor reciproc, la prima ocazie ivită se alătură şi el grupării. În această primă etapă nici nu înţelege şi nici nu ştie exact ce este sindicatul, dar fiind din fire altruist, simte că aparţine acestei grupări şi pe tot parcursul vieţii lui, a luptat pentru drepturile altora. De multe ori a intrat în conflict cu familia, mai ales cu mama lui, a îndurat torturile, bătăile, riscul de a fi prins şi închis. În această vreme, în anii '30-'50, mişcarea sindicală era în ilegalitate, dar funcţiona şi lucra foarte eficient în apărarea drepturilor sau în câştigarea unor drepturi. Au organizat greve care au dus la mărirea salariilor, la condiţii de lucru mai bune, au contribuit la educarea masei, au înfiinţat prima grădiniţă, primul cabinet medical general şi gratuit, au organizat întruniri culturale, colectări pentru cei fără venit. Asta şi era menirea sindicatului, de a ajuta muncitorimea.

În anii 1970-1980, când Augustin Buzura îşi scrie romanul „Drumul cenuşii", mişcarea sindicală era drastic schimbată. Nu mai acţiona pentru angajaţi, sindicatul liber fiind lichidat şi transformat în sclavul partidului comunist. Acum era numai o mişcare fantomă, cu slogane vechi şi proceduri noi. În cazul minerilor din Valea Jiului, sindicatul era alături de Verdeţ şi de partid, nu s-a ridicat în favoarea ortacilor, nu i-a ajutat în nicio privinţă.

Modul de viaţă al oamenilor muncitori, între anii 1920 şi 1944 era influenţat aproape în exclusivitate de salariul primit, de banii câştigaţi. Celor mulţi nu le păsa, nu erau interesaţi de partide, de organizaţii sau de politică. Dacă aveau mâncare zilnică şi câteva haine acceptabile şi un acoperiş deasupra capului, erau mulţumiţi. Cei care aderaseră la vreun partid sau la vreo mişcare, aveau viaţa mai complicată dar totodată mai organizată, pentru că liderii îi conduceau, le dirijau zilele, dar trăiau cu permanenta frică de a nu fi deconspiraţi. Liderii se temeau de cei slabi, ca la vreun interogator să nu cumva să spună ceva şi să vină organele de siguranţă, de represiune peste ei. Viaţă liniştită aveau numai cei imparţiali, dar ei nu aveau pe cine să se bazeze, în afară de familie. Membrii de partid sau de sindicat se ajutau reciproc, chiar şi când se întâlneau în închisori. Cu acest suport moral şi fizic a reuşit scriitorul maghiar Nagy István să rămână în viaţă şi să devină renumit. Fiecare mişcare, gând al lui era ghidat de ideea de a fi comunist, chiar şi nuvelele şi romanele se scriau la ordinea sau la sugestia partidului. Vorbind despre începuturile carierei lui de scriitor, mărturiseşte în volumul *Hogyan tovább*?, faptul că a început să scrie la îndemnul lui Blum Antal, un conducător local al sindicatului. Şi era îndemnat să scrie sincer, deschis, cu scopul măreţ de a transmite cititorilor zbaterile, chinurile zilnice ale proletariatului.

[1] Nagy István, „Sáncalja", Editura Kriterion, Bucureşti, 1979, pg.145
„Felmegyek holnap az *egyletbe*. A vezetőség majd megmondja, mi legyen."
[2] ibidem, pg.209
„a többiek nevében szót emel"

Mişcarea comunistă în perioada dintre cele două războaie mondiale se manifesta în primul rând pe plan spiritual, pentru că faptul de a fi comunist însemna mai ales o legătură, uniune ideologică şi că fapte, acţiuni concrete întreprinse de comunişti erau puţine. În această perioadă ideologia era infiltrată în gândurile populaţiei prin reviste, ziare, cărţi şi discursuri sau întâlniri clandestine. Mişcarea fiind ilegală, necesita disciplină, precauţie şi scepticism din partea adepţilor faţă de restul oamenilor. Membrii ei aveau un mod de viaţă extrem de ordonat, dirijată de conducători, de întâlniri, de programe zilnice prealabil stabilite. Răspândind ideea de „egalitate economică" insuflau oamenilor speranţa unei vieţi decente, mai uşoare şi mai sigure. Poate şi din cauza faptului că masa membrilor era needucată şi uşor controlabilă, în ciuda faptului că erau urmăriţi, pe zi ce trecea erau mai mulţi. Astfel mişcarea devenea o ameninţare la care autorităţile reacţionau drastic. „Radicalismul politic în epoca interbelică era o tendinţă mult mai răspândită decât le vine astăzi unora să creadă. O asemenea atitudine era practic impusă de condiţiile mediului politic şi social. ..., predominau abuzurile şi comportamentul arbitrar al celor aflaţi la putere faţă de cei pe care-i priveau ca pe o potenţială ameninţare."[3]

O reacţie identică este descrisă şi în romanul *Drumul cenuşii* având în vedere dispariţia persoanelor „incomode" sau „ameninţătoare" pentru liniştea publică. O frază a romanului ne oferă o imagine clară despre modul de viaţă al anilor '70-'80: „Prima lege a supravieţuirii: să nu gândeşti; iar dacă totuşi nu te poţi abţine, atunci obişnuieşte-te să taci; şi dacă ţi-e imposibil să taci, nu-ţi mai rămâne decât ultima şansă, să spui invers decât ai gândit!"[4] Această afirmaţie ilustrează adecvat felul de a gândi al scriitorului, ne spune cum trebuie citit romanul, ne spune că nu ceea ce este scris prin litere este esenţa, ci ceea ce se găseşte printre rânduri, lucrurile subînţelese, sugerate subtil, cu tact scriitoricesc aproape de neîntrecut. Aflăm din acest sfat tot ce putea face un om ca să rămână în viaţă în era comunismului. Să tacă sau să spună invers decât a gândit. Faptul că minerul nu s-a conformat acestei idei duce la tragedia vieţii lui. Ridicându-se pentru a obţine condiţii de viaţă mai bune, îşi pierde locul de muncă, familia, chiar şi sănătatea lui mintală, devine victima autorităţilor.

Protagonistul operei, Adrian Coman, trăind drama omului gânditor şi fiind în incapacitatea de a se exprima liber, îşi pune întrebări mistuitoare precum „Dacă ne temem mereu, dacă renunţăm la gânduri, la păreri, dacă trăim ca nişte roboţi, doar pentru a face plăcere unora, atunci ce fel de fiinţe suntem?"[5] întrebări la care nu primeşte răspuns şi care ne arată tehnica cea mai eficientă a autorităţilor prin care controlau populaţia, adică teama. Buzura ne prezintă prin meditaţia ziaristului faţa întunecată a zilelor acelor vremuri, realitatea dezolantă şi motorul tuturor acţiunilor oamenilor, teama, care domina chiar şi gândurile. „...frica m-a făcut să descopăr peste tot ochi şi urechi, fantome, amintiri negre, semne ciudate; fiecare om mi se părea un urmăritor ... *Dar mi se părea cu adevărat, sau erau?*"[6] „…aveam sentimentul că suntem urmăriţi, că un ochi ironic ne supraveghează mişcările"[7], „…frica de

[3] „Portretul unei epoci: România anilor 1930", Fundaţia „Profesor George Manu", 2013, octombrie
[4] Augustin Buzura, op. cit., pg.8
[5] idem, pg.11
[6] ibidem, pg. 394
[7] ibidem, pg. 324

mine însumi, de ea, de acel necunoscut ochi simţit pretutindeni care mă obligă să-mi cenzurez mişcările”[8].

Este interesant de observat faptul că pe parcursul anilor, când comuniştii erau în ilegalitate, membrii partidului sufereau din cauza aceloraşi tehnici de suprimare pe care ei le vor adopta şi utiliza odată ajunşi la putere. Sentimentele şi comportamentele umane nobile descrise de Nagy István, cum ar fi speranţa, disciplina şi faptele bune, cu trecerea anilor se transformă în frică şi suprimare. Iată cum se schimbă în timp *adevărul*.

O altă componentă prezentă în ambele opere discutate este *figura conducătorilor*. În cadrul oricărei mişcări sau organizaţii figura conducătorilor constituie un aspect de importanţă majoră. Liderii anilor interbelici aveau personalitate puternică, spirit al progresului, se socializau repede, statutul lor de conducător le conferea aer de salvatori ai vieţii muncitorimii, erau credincioşi ideii pentru care luptau, influenţau pozitiv opinia publică şi sensibilitatea colectivă.

Există însă o diferenţă esenţială între *adevărata* şi *impusa* imagine a conducătorului. Liderii perioadei reprezentate de Nagy István erau într-adevăr oameni carismatici, intelectuali sau cu inteligenţă înnăscută, aveau cunoştinţe vaste din aproape orice ramură a ştiinţelor. Ei chiar luptau şi îndurau orice pentru îmbunătăţirea vieţii altora, ei educau populaţia, ofereau modele de urmat. Însă liderii descrişi de Augustin Buzura ne oferă o imagine dezolantă despre conducătorii anilor ’70-’80. Persoanele ajunse în funcţii de conducere erau needucate, brutale, aveau un limbaj obscen şi un comportament meschin. Imaginea şi stilul, limbajul contabilului şef de la Exploatarea forestieră din Ulmoasa, unul dintre conducătorii satului, este parcă preluată dintr-o comedie caragialiană. Contabilul îl caută pe Adrian Coman ca să-i înmâneze nişte poezii denumite „folclor nou” şi scrise de el şi ca să-l roage să le publice în ziarul lui. „Gazda dumneavoastră v-a spus cine sunt, aşa că nu-mi rămâne decât să vă aduc la cunoştinţă pseudonimul meu literar ... sunt poetul amator Eustaţiu G. Călinescu, destul de cunoscut prin cercurile artistice amatoare ... Se duce lumea la oraş, trage acolo mâţa de coadă, s-a obişnuit cu normele ... De sărbătorit? Nimic special, că nu era ocazie să nu fi făcut bis! Adevărul curat este că primise Găvrilă un ciubuc şi mai marele nostru, Socoliuc, ne povestea cum a reuşit să-l îmbete chiar şi pe Sfântul din Ulmoasa. Căci dispunem şi noi de un sfânt... O fi şi ăsta vreo oaie rătăcită de turmă, treaba lui, mai bine să nu-l vezi!... Eu nu l-am văzut pe sfânt, că mă tem de el, am aşa o înfiorare chiar şi când mă gândesc ... Dumitru susţine că o dată l-a avut în mână ... Socoliuc l-a ameninţat că-l răstigneşte pe cruce [pe sfânt]... Dar Dumitru n-a avut noroc ... crucea a început, din senin, să ardă, iar bietul om a tras o sperietură soră cu moartea ... încât nevastă-sa, o femeie bună să o aibă alţii, duşmanii tăi, i-a adus trei babe să-i descânte... Când şi-a revenit, a mai tras o beţie ... [Socoliuc]A băut atâta ţuică încât ar putea porni o hidrocentrală...”[9] Făcând aluzii la George Călinescu, ne arată megalomania, lipsa de respect şi grosolănia personajului exponent al elitei satului. Monologul contabilului ocupă şase pagini ale romanului, este o expunere incoerentă, cu salturi de la o idee la alta, bârfind din viaţa satului şi caracterizând locuitorii. Studiind cu atenţie stilul şi limbajul contabilului se poate constata un mod de gândire nesistematic şi dezorganizat. Limbajul utilizat este specific majorităţii liderilor acelor timpuri. Prin acest monolog autorul ne dezvăluie lumea interioară a

[8] ibidem, pg. 338
[9] ibidem, pg. 345-350

eroilor lui, modul lor de a gândi, de a găsi sau numai a căuta cale de ieşire din impasul sufletesc, social sau profesional în care se află. În centrul acestui „fluviu de gânduri" stă imaginea primarului Socoliuc, adevăratul conducător al satului, un om grosolan, hain, rău, care nu acceptă altă autoritate decât a lui, care trebuie să ştie tot ce se întâmplă în sat. Ipocrizia şi duplicitatea, în cazul conducătorilor prezentaţi de Buzura, sunt la ele acasă.

Mentalitatea timpului, politicul, contradicţia dintre nivelul de educaţie şi locul ocupat în societate sunt puternic şi în manieră realistă arătate prin personajele operei. Iată cum se exprimă celebrul Socoliuc: „Totdeauna trebuie să fii foarte atent cu cel de care depinzi şi să-l simţi din vreme pe cel ce l-ar putea înlocui. ... Taci, dracului, că acum vorbesc eu! Dacă vrei să-ţi meargă bine, nu-mi face nervi!"[10] Să ne amintim că Socoliuc este primarul satului. Personajul ilustrat prin el este dovada vie despre felul cum degradarea morală provocată de conducerea comunistă a ţării şi-a pus amprenta chiar şi pe spiritualitatea oamenilor. „Augustin Buzura, spirit speculativ şi dominat, propulsat de o fecundă sfântă mare nemulţumire, atinge, în paginile cărţii, nu puţine chestiuni grave, din domeniul rural, industrial, civic, social, medical, educaţional şi, mai presus de toate, moral, frământarea etică fiind a sa *faculté maîtresse*. Formularea lor curajoasă nu-l lasă indiferent pe cititorul de azi."[11] Scriitorul redă cu dispreţ monologul confuz şi banal al personajelor ieşite din ordinea socială potrivit educaţiei lor şi ajunse conducători.

Unul dintre meritele scriitorului Augustin Buzura este „aspiraţia de a înfăţişa obiectiv societatea actuală"[12], inclusiv pe liderii acestei societăţi, ale căror acţiuni sunt calculate şi dirijate de interese proprii, de interesul strict pentru propria familie, a cărei bunăstare e etalată fără ruşine în faţa cetăţenilor. „Unii au început să se ocupe exact cu ceea ce nu se pricep. Un fel de concurs stupid: cine strică mai trainic, cine este mai diletant"[13] constată indignat autorul prin vocea unui personaj.

Am putea continua, opera abundă în exemple şi ne arată imagine fidelă a realităţii, prezentându-ne moralitatea, stilul, limbajul şi comportamentul liderilor timpului care erau nişte fanatici inculţi, criminali politici care au dus pentru acapararea puterii o luptă distrugătoare, au făcut compromisuri fără scrupule şi trăiau în spaimă permanentă. În lumea conducătorilor comunişti nimic nu era real. Tovarăşii minţeau în faţă pe oricine, denaturau adevărul în faţa lumii şi chiar şi în faţa lor înşile. Augustin Buzura a făcut un efort aproape inuman pentru a se orienta în această mocirlă a ipocriziei, reuşind să lase posterităţii o imagine reală în privinţa celor suspuşi.

Din nou avem dovada palpabilă a întoarcerii cu 180º a lucrurilor, ideilor, principiilor sau chiar a scopurilor ideologiei comuniste. Totul s-a întors pe dos. Cu trecerea anilor, mişcarea, modul de viaţă, conducătorii, organele statului, tot ce însemna „comunist" a devenit rău, malefic, abject, cu două feţe, egoist şi represiv.

Un alt aspect important în operele scriitorilor Nagy István şi Augustin Buzura este organul statal *siguranţa/securitatea*. Siguranţa, adică Serviciul Secret de Informaţii, alături de

[10] ibidem, pg. 400

[11] George Pruteanu, „Doar materia cenuşie", Revista Convorbiri Literare, 1986, iunie, Nr. 6

[12] Ion Simuţ, „Augustin Buzura. Romanul condiţiei umane precare, în comunism şi dincolo de comunism", Literatura română contemporană, Anul III, curs XII, pg.160

[13] Augustin Buzura, op. cit., pg.358

Inspectoratul General al Jandarmeriei, era instituţia de stat care culegea, verifica şi completa informaţiile care interesau apărarea naţională. Din anul 1924 lucra sau recruta numai civili care se mişcau uşor în rândul populaţiei şi trădau fără scrupule pe oricine. Perioada interbelică a acestui organ, povestită de Nagy István, ne este prezentată cu lux de amănunte, privind modul de operare a serviciilor secrete cât şi urmările acţiunilor lor. În această privinţă *adevărul* a rămas neschimbat căci, analizând opera lui Augustin Buzura din puntul de vedere al faptelor securităţii, putem trage concluzia că numai denumirea instituţiei s-a schimbat în anii de după cel de al doilea război mondial şi nişte nuanţe neînsemnate în metodele lor de anchetă. Buzura nu ne prezintă niciun detaliu concret despre acest instrument al Partidului Comunist dar printre rânduri, în cazul unui studiu atent, se pot observa nenumărate trimiteri la faptele şi la urmările faptelor lui. Diferenţele le putem enumera în doar câteva puncte: de la cruzimea directă au trecut la cruzimea indirectă, ascunsă, mascată; în etapa dinaintea celui de al doilea război mondial cei anchetaţi erau nenorociţi, distruşi fizic iar după război cei anchetaţi au dispărut ori au înnebunit. Trebuie să menţionez că intenţia mea nu este să generalizez urmările cruzimii celor de la securitate, preocuparea mea vizează numai operele discutate mai sus.

Siguranţa ocupă un loc central în tetralogia scriitorului maghiar deoarece soarta protagonistului depinde de ea, atât cursul evenimentelor cât şi viaţa lui sunt influenţate de multe ori de această instituţie. În cele peste 2200 de pagini ne sunt înşirate nume ale persoanelor distruse, nenorocite fizic în urma torturilor, interogatoriilor, iar autorul descrie amănunţit decursul anchetelor, brutalitatea metodelor aplicate, oferindu-ne o imagine şocantă despre procedeele de represiune. În acea vreme comuniştii, socialiştii şi sindicaliştii erau îndeosebi căutaţi de siguranţă, ei reprezentau duşmanul ţării. Cu regularitate erau arestaţi, cercetaţi, duşi la parchet sau la jandarmerie. Oricare fapt social neconvenabil autorităţilor era pus pe seama opoziţiei şi mişcărilor aflate în ilegalitate, astfel, chiar dacă nu era „munca” lor, oricând se puteau aştepta la arestări, care de cele mai multe ori au şi avut loc. Totodată, siguranţa lucra mână în mână cu cenzura, împiedicând apariţia atât a cărţilor cât şi a articolelor de ziar. Ni se pare cunoscut? Da. Citim naraţiunea lui Buzura, întâmplare petrecută cu 30 de ani după cronica lui Nagy István, şi parcă am fi în aceeaşi eră. Ziaristul Coman ar dori să scrie şi articole despre „cazuri semnificative, complicate, cu largi consecinţe”[14] dar nu îi este permis. Se plimbă prin ţară cu casete şi cu caiete preţioase lui, înregistrări şi însemnări pe baza cărora doreşte să-şi scrie cartea, dar tot amână, nu are curajul necesar să se apuce de scris. În fiinţa lui, undeva adânc, s-a infiltrat sentimentul fricii, sentimentul de a fi urmărit, sentiment care îl împiedică să se exprime liber. Teama comuniştilor din timpul ilegalităţii parcă s-a intensificat cu trecerea anilor şi odată ajunşi la putere exercită o influenţă şi mai puternică asupra oamenilor. Cenzura nu îi putea împiedica în a edita sau a răspândi manifeste sau diferite scrieri, din contra, îi determina să devină şi mai inventivi. Represiunile sau restricţionarea libertăţii personale la care erau supuşi comuniştii în perioada interbelică nu i-au împiedicat ca după instalarea lor la putere să aplice aceleaşi metode de suprimare, dar şi mai înverşunat, şi mai agresiv. Au operat, printre altele, cu arestări masive, deportări, condamnări, chiar şi execuţii, confiscarea pământurilor, interzicerea revistelor, ziarelor. Una dintre consecinţele acţiunilor comuniştilor era mişcarea minerilor din 1977, de care s-a folosit

[14] idem, pg. 16

Augustin Buzura pentru realizarea romanului *Drumul cenuşii*. Epoca nu-i permitea sinceritatea de care s-a putut folosi Nagy István, dar experienţa şi talentul lui de scriitor l-au ajutat să treacă peste această piedică.

Reluând ideile mai sus enumerate şi adăugându-le câteva noi, putem trage concluzia că timpul a devenit duşmanul ideologiei, transformând principiile ei în chiar opusul lor, provocând astfel propria distrugere, dezintegrare.

În ultimul volum al tetralogiei lui Nagy István se poate observa o nuanţă de amărăciune în glasul autorului. Fiind slujitorul sincer şi disciplinat al sistemului socialist a sesizat încă din primele semne că sistemul şi partidul conducător au ajuns în conflict cu propriile obiective. Cu cât se înmulţeau semnele îngrijorătoare cu atât mai critic şi mai frustrat devenea el. Totodată, deoarece mentalitatea partidului din anii 1970 (cele patru volume s-au scris între anii 1968-74) deja nu permitea acel comportament pe care scriitorul maghiar îl considera de la sine înţeles, adică serviabilitate, omenie, sociabilitate faţă de populaţie, scrierea şi mai ales editarea ultimului volum erau în mod evident împiedicate de partid. Avem în faţă şi unul dintre motivele neredactării următorului volum, al cincilea rămas în fază de proiect, schiţat în câteva pagini olografe.

Obstacolul care stătea în faţa creaţiei scriitorului maghiar era şi piedica din calea scriitorului român. Nu s-a putut realiza ultimul volum al ciclului *Zidul morţii*, al cărui al doilea volum este romanul *Drumul cenuşii*. În cadrul festivităţii de lansare a romanului *Refugii* (primul volum din ciclul *Zidul morţii*) Augustin Buzura declara ziariştilor că „Romanul meu încearcă să spună câte ceva despre dragoste, viaţă, moarte şi, în special, despre moartea spiritului, în cea mai bolnavă dintre lumi. O lume ale cărei aberaţii şi urmări încă nădăjduim să le înlăturăm. ... Ceea ce ne-a mai rămas, din punct de vedere al scrisului, este să continuăm să dorim imposibilul, să căutăm noul, inexprimabilul, ceea ce nu a fost încă spus despre viaţă şi să fim vigilenţi, astfel încât libertatea şi demnitatea să nu fie din nou puse în pericol, deoarece, aşa cum ne avertiza Camus, germenii ciumei nu mor, ci continuă să stea la pândă.” şi la prima ocazie ivită distrug tot ce este omenesc în fiinţa noastră.

Prin studierea celor două romane, cel autobiografic al lui Nagy István şi *Drumul cenuşii* de Augustin Buzura, ni se arată evoluţia şi consecinţele unei ideologii care pentru masa populaţiei a promis ceva frumos şi bun şi a realizat ceva teribil. Binele scriitorului maghiar, peste 30 de ani, a ajuns a fi constrângere pentru scriitorul român, optimismul s-a transformat în frică, ajutorul reciproc a devenit teroare. Sindicatul care îl ajuta pe Nagy István, s-a întors împotriva lui Constantin Dobre, numit Helgomar. Cenzura, care aproape a împiedicat apariţia cărţii lui Buzura, în cazul operei lui Nagy a fost permisivă numai pentru că tetralogia este un elogiu adus partidului şi ideologiei comuniste. Astfel editarea romanului autobiografic nu a întâmpinat probleme. Posibilitatea ca tetralogia să fi fost scrisă într-un limbaj reflexiv, deschis, sincer, confesiv s-a transformat în cazul cărţii *Drumul cenuşii* în obligativitatea utilizării limbajului metaforic, simbolic, esopic. Figurile de lideri ale lui Nagy István posedă o serie de trăsături pozitive, sunt culţi, filantropi, responsabili. Adrian Coman, oriunde ajunge, conducătorii sau reprezentanţii autorităţilor întâlniţi de el sunt inculţi, vorbesc într-un limbaj obscen, sunt egoişti şi beţivi. Un istoric al zilelor noastre, Vadim Guzun, realizează profilul conducătorului comunist astfel: „Un profil psihologic al liderului comunist din România: unealtă docilă în politica Moscovei de aservire a ţării noastre. Trăsături

generale: oameni fără scrupule, ..., şi foarte brutali, mai brutali decât în orice alt stat din Europa."[15]

Există foarte puţine studii care se preocupă de istoria partidului din perioada interbelică. Marea deficienţă a acestor scrieri este că ele reflectă mentalitatea perioadei în care au fost scrise. Opiniile, concluziile nu sunt imparţiale, sunt influenţate de mentalitatea perioadei în care au fost elaborate, ele povestesc evenimentele ori într-un mod „cosmetizat" ori într-unul dramatizat.

„Raportul final" al Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România rezumă ideologia şi instaurarea regimului astfel: „Comunismul a fost o concepţie utopică, înrădăcinată în visul suprimării, cu orice preţ, a proprietăţii private şi a construirii unui univers al egalităţii totale. ... Ceea ce s-a realizat a fost o nouă formă de sclavagism care a inclus, pe lângă controlul vieţii economice, politice şi sociale, şi condiţionarea mentală a subiecţilor statului totalitar. Metodele de intimidare au devenit mai subtile, dar nu mai puţin omniprezente şi constrângătoare. Ideologia nu a fost un discurs despre putere, ci a fost ea însăşi expresia absolută a puterii." Reluând cele scrise de Nagy István, se poate observa o mare discrepanţă între concluziile analiştilor de azi şi părerile membrilor mişcării din timpul ilegalităţii.

Această lucrare nu se doreşte a fi o pledoarie pentru ideologia distrugătoare a comunismului, dar trebuie să recunoaştem că principiul de bază, adică reformarea societăţii, care era motorul acţiunilor lui Nagy, în perioada respectivă se poate justifica prin starea economică a ţării şi prin greutăţile zilnice în care autorul a crescut şi a trăit. Scriitorul ne explică foarte clar motivele şi scopul faptelor sale. Faptul că rezultatul sau consecinţa instalării la putere a PCR nu a fost cel pentru care a luptat, l-a dezamăgit şi pe el. Acelaşi sentiment de amărăciune l-au experimentat şi alţi renumiţi scriitori sau oameni de cultură, ca de exemplu istoricul şi criticul literar Paul Cornea, care a aderat la mişcarea comunistă încă din ilegalitate şi explică astăzi: „Crezusem lungă vreme că lupt pentru edificarea unui regim democratic care să asigure deopotrivă libertatea, justiţia şi egalitatea de şanse pentru toţi. Viaţa îmi risipise iluziile." Şi scriitorul Norman Manea mărturiseşte că „Retorica Partidului Comunist era extrem de atractivă. Promisiunea era imensă şi idilică: toţi vom fi fericiţi, vom fi egali. Comparaţia între discurs şi realitate devenise însă frapantă, contradictorie. Dacă nu erai tâmpit şi nici nu urmăreai o carieră politică îţi puteai da seama că una e ce se spune şi alta e realitatea. Era o făţărnicie, era pasul care se făcea de obicei între utopie şi teroare. Era teroarea făţărniciei şi a minciunii."[16]

Personalitatea marcantă a literaturii române, Augustin Buzura, „nu a fost, în timpul comunismului, un simplu rezistent prin cultură, ci a fost, tot prin cultură, un disident veritabil .., este un opozant făţiş al oricărui sistem anchilozat şi criminal. Ca un manifest pentru ziua de azi, ..., sunt cuvintele: "Curaj în baie, cu apa curgând dezlănţuită, sau în plin câmp, uitându-te în toate părţile ca nu cumva să fie cineva prin apropiere, curaj în braţele unei femei, în obscuritatea încăperii, spunând în şoaptă jumătăţi, falnice jumătăţi de adevăruri, ..., curajul de a înjura pe la spate, cu mintea întunecata de alcool, sau de a accepta orice şi oricând … Mereu

[15] Vadim Guzun citat de Laurenţiu Ungureanu şi Radu Eremia în „Apostolii lui Stalin", Ziarul Adevărul, 2014 august 25
[16] idem.

şi mereu laşii: nu am încotro, accept orice în numele unei aşa-zise vieţi – trebuie să trăiesc şi eu – ... Curajul de a susţine că alţii, întotdeauna alţii sunt vinovaţi de mizeria ta, de degradarea şi umilinţele prin care treci, de tot ceea ce nu-ţi convine. Mereu şi mereu: destinul, istoria, conjuncturile, cerul şi astrele, diavolul şi tot ce există în afara ta." (*Drumul cenuşii*, pp. 177-178).”[17]

Criticul Răzvan Voncu, îl apreciază pe Augustin Buzura ca pe „unul dintre extrem de puţinii scriitori care au avut curajul să investigheze şi să expună, pe canavaua unor istorii personale, crimele şi fărădelegile ceauşismului. Marea grevă a minerilor din Valea Jiului, din 1977, şi represiunea care i-a urmat alcătuiesc materia ciclului *Zidul morţii* ..., îşi află o ţintă în ideologia momentului, întrucât este construit pe baza unor aspecte ale existenţei pe care propaganda oficială se străduia cu destul succes să le oculteze: angoasa, frica, lipsa libertăţii individuale. Romanele lui Augustin Buzura ... au jucat un rol important în prezervarea, pe cât a fost posibil, a unei imagini corecte asupra trecutului apropiat, într-o confruntare subterană permanentă cu ideologia şi istoriografia oficială.”[18]

Bibliografie

„Portretul unei epoci: România anilor 1930”, Fundaţia „Profesor George Manu”, 2013

ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 91/1977

Augustin Buzura, „"Drumul cenuşii" - zvonuri şi ameninţări”, Revista Jurnalul naţional, Nr. 8, 2007, august

Augustin Buzura, „Drumul cenuşii”, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988

Baróti Pál: A Sáncalja lakója. Jegyzetek Nagy István önéletrajzáról. Utunk, 1968/40.

George Pruteanu, „Doar materia cenuşie”, Convorbiri literare, nr. 6, iunie. 1986

Hajdú Győző, „Író egy regény tükrében”, Revista Igaz Szó 1955. I. 47–49.

Ion Simuţ, „Augustin Buzura (monografie)”, Editura Aula, Braşov, 2001

Lavinia Betea, „Negru la Securitate şi alb la partid”, Jurnalul Naţional, 31 iulie 2007

Nagy István, „Hogyan tovább?”, Editura Kriterion, Bucureşti, 1984

Nagy István, „Sáncalja”, Editura Kriterion, Bucureşti, 1979

Nagy István, „Szemben az árral”, Editura Kriterion, 1974

Nagy István, „Új világ nagyító alatt”, Revista Utunk, 1946. június 22, 6.

Nicoleta Sălcudeanu, „Disidenţa prin cultură”, Revista Cultura, 2013, septembrie, Nr. 20

Raţiu D.-E., „Disputa modernism–postmodernism”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001

Răzvan Voncu, „Turnanta „Recviem pentru nebuni şi bestii“, o cheie a operei lui Augustin Buzura”, Revista Cultura, 2013 septembrie, Nr. 34/35,

Simion Eugen, „Sfidarea retoricii”, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1986

Ungureanu Cornel, „Prozatori români de azi”, Editura Cartea Românească., Bucureşti, 1986

Vadim Guzun citat de Laurenţiu Ungureanu şi Radu Eremia în „Apostolii lui Stalin”, Ziarul Adevărul, 2014 august 25

[17] Nicoleta Sălcudeanu, „Disidenţa prin cultură”, Revista Cultura, 2013, septembrie, Nr. 20

[18] Răzvan Voncu, „Turnanta „Recviem pentru nebuni şi bestii“, o cheie a operei lui Augustin Buzura”, Revista Cultura, 2013 septembrie, Nr. 34/35,

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.